

De schepen in de haven van Sluis in het voorjaar 1464

door Dr. Roger DEGRYSE

Mededeling dd. 22 april 1962

DE kroniekschrijver Georges Chastellain weet ons te vertellen hoe Filips de Goede, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen, op het einde van 1463 en in het begin van 1464, tijdens zijn verblijf te Brugge, overging tot de samenstelling van een vloot met het oog op de door hem sinds lang geplande en aangekondigde kruistocht tegen de Turken. In de haven van Sluis zou hij aanvankelijk enkele galeien en grote schepen hebben laten aankopen om nadien, op een bepaald ogenblik, op al de aanwezige vaartuigen beslag te leggen, ten einde over een ruime keus te kunnen beschikken. Verontwaardigd over de te lage schatting van hun schip en het uitblijven van de beloofde schadeloosstelling, zouden verschillende Bretoense schippers, 's nachts, met hun vaartuigen, gezamenlijk Sluis verlaten hebben om niet meer terug te keren. Voor het overige zou geen enkel schip, tot welke natie zijn stuurman of eigenaar ook behoorde, van de confiscatie uitgesloten geweest zijn. Ook in zijn andere havens zou de hertog tot soortgelijke beslagleggingen overgegaan zijn. Hij zou trouwens ook reeds de edellieden, die beloofd hadden hem te zullen volgen, naar Brugge opgeroepen hebben en bepaald hebben hoeveel manschappen ieder van hen voor de vloot of het landleger te leveren had ⁽¹⁾.

---

(1) « Le duc doncques après le séjour de trois semaines à Lille, tira vers Bruges, et là venu, commença à mettre à effet partie de son propos... fit acheter gros navires et galères au port de l'Escluse, faire du bisquit à touz lez, ordonna aux grands la multitude de ses gens que devoit avoir chacun, qui par mer, qui par terre; et pour non faillir à navire convenable au cas, fit arrester tous les navires de l'Escluse et des autres ports pour

Deze interessante passage uit de kroniek van Georges Chastellain vult op gelukkige wijze de gegevens aan, die in de gelijktijdige officiële documenten voorkomen, en laat ons bovendien toe de inventaris van de te schatten schepen, die bewaard gebleven is, maar verkeerdelijk van 1457 gedateerd werd, te bespreken. Filips de Goede was op 16 november 1463 te Brugge aangekomen en hij zou er tot 16 februari 1464 blijven ⁽²⁾. Op 15 december 1463 had hij de edelen, die de kruistochtbelofte afgelegd hadden, opgeroepen ⁽³⁾. Daarop volgden heel waarschijnlijk de aankoop of de confiscatie van een zeker aantal schepen, de aanwerving van de nodige zeelui en de aankoop van allerlei proviand, waaronder scheepsbeschuit ⁽⁴⁾. Bovendien weten we dat de hertog reeds van vroeger enkele galeien bezat ⁽⁵⁾ en dat hij te Antwerpen een groot schip bestemd voor zijn kruistocht in gereedheid liet brengen ⁽⁶⁾.

De optekening in een inventaris van de schepen, die in de haven van Sluis lagen, gevolgd door de confiscatie en de schatting van de

---

en prendre son choix à prisée des cognoissans commis à ce. Et n'y avoit nul, de quelconque nation qu'il fust, qui en ce fust espargnée. De quoy plusieurs se dolurent; car ne furent leurs navires estimées, ni prisées que à leur grand perte. Aucuns Bretons s'emblèrent par nuyt et s'en allèrent sans retour. Sy firent autres d'autre nation pour longuesse de temps; car de ceux beaucoup qui les avoient barguignés et retenus, ne recevoient point d'argent...». *Oeuvres de Georges Chastellain, publiées par M. le baron Kervyn de Lettenhove*. Tome quatrième. Chronique (1461-1464), Brussel, 1864, blz. 430.

- (2) HERMAN VANDER LINDEN, *Itinéraires de Philippe le Bon, duc de Bourgogne (1419-1467), et de Charles, comte de Charolais (1433-1467)* (PUBLICATIE VAN DE KON. BELG. AC., KON. COMM. VOOR GESCH.), Brussel, 1940, blz. 461-464.
- (3) JOHANNA DORINA HINTZEN, *De Kruistochtplannen van Philips de Goede*, Rotterdam, 1918, blz. 163-164. — A. VIAENE, *De laatste kruisvaarders van Vlaanderen (1464)* (BIEKORF, 62ste jaar (1961), nr. 3), blz. 65-70. Zie blz. 66.
- (4) De aanwerving van zeelui en het gereedmaken van de schepen gebeurde in maart 1464, te oordelen naar de 13de rekening van Cl. de Vriese van de hertogelijke uitgaven ten koste van Zeeland en Holland. A.G. JONGKEES, *Staat en Kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische Hertogen* (BIJDRAGEN VAN HET INST. VOOR MIDDELEEUWSE GESCH. DER RIJKSUN. TE UTRECHT, uitgegeven door Prof. Dr. O. Oppermann, dl. XXI), Groningen, 1942, blz. 195.
- (5) R. DÉGRYSE, *De admirals en de eigen marine van de Bourgondische hertogen* (MEDEDELINGEN VAN DE MARINE ACADEMIE, boek XVII (1965), blz. 139-235, zie blz. 157-159. — Id. *De Bourgondische expedities naar Rhodos, Constantinopel en Ceuta* (IBIDEM, blz. 227-252, zie blz. 242 en 245. — Voor de galei te Nieuwpoort, zie verder onder bijlage 2.
- (6) «Interim parata fuit ad S. Bernardi grandis navis, ibi jussu confecta, pro expeditione Sancta contra Turcas...». D. PAPEBROCHIUS, *Annales Antwerpenses* (uitgave F. Mertens en E. Buschmann), Antwerpen, 1845, 5 delen. Zie dl. II, blz. 65, onder het jaar 1464.

eenheden, die weerhouden werden, moet vóór 16 februari 1464, de dag van het vertrek van de hertog naar Rijsel, gebeurd zijn⁽⁷⁾. Simon de Lalaing, de admiraal van Vlaanderen, kreeg op die dag de zorg over negentien gekochte of in beslag genomen karvelen⁽⁸⁾. Daarvan stond hij er, op 11 maart, tien af aan Antoon van Bourgondië, bastaardzoon van Filips de Goede en bevelhebber van de uit te zeilen voorhoede. Zo bleven er nog negen karvelen ter beschikking van de hertog, athans tot 12 april⁽⁹⁾, want na 16 april waren er het maar zeven meer, aangevuld met een groot schip uit Zeeland. Ook van deze acht vaartuigen bezitten we een inventaris⁽¹⁰⁾.

De eerste inventaris, namelijk de lijst van de schepen die in de haven van Sluis lagen, somt — eigenlijk zonder datering in de tekst zelf — volgende vaartuigen op⁽¹¹⁾ :

- drie Venetiaanse galeien,
- een Portugese hulk van 150 vaten,
- een karveel van 40 vaten,
- drie Schotse baardsen, respectievelijk van 150, 350 en 500 vaten,
- twee Schotse karvelen, respectievelijk van 28 en 150 vaten,
- een kleine Schotse « balengier » van 20 vaten,
- een Spaans karvel van 50 vaten,
- éenenveertig Bretoense karvelen met een tonnemaat variërend van 28 tot 130 vaten, namelijk een eenheid van 28 vaten, een van 30 vaten, twee eenheden van 36 vaten, zeven van 40 vaten, een eenheid van 45 vaten, dertien eenheden van 50 vaten, zes van 60 vaten, een eenheid van 70 vaten, zes eenheden van 80 vaten, een eenheid van 90 vaten, een van 100 vaten en een van 130 vaten.

---

(7) H. VANDER LINDEN, a.w., blz. 465.

(8) «...pour les despens de trente huit compaignons qui ont eu la garde de dix-neuf carvelles appartenans a monseigneur le duc gisans ou havre de l'Escluse depuis le 16e jour du mois de fevrier anno 63 jusques au 10e jour de mars ensuivant... ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 3.537/125.760. Zie bijlage 2. De datering is in oude stijl, dus van vóór pasen 1464.

(9) «...pour semblable de dix huit personnes qui depuis le 11e jour dudit mois de mars ont eu la garde de neuf desdits carvelles pour ce que les autres dix ont este depuis ledit jour a la charge de monseigneur le bastard de Bourgogne ou ilz ont este jusques au 12e jour d'avril anno 64 aprez Pasques... », Ibidem.

(10) « Ce sont les navires qui demeurent au havre de l'Escluse a la charge de monseigneur le duc, esquelz a este trouve le 16e jour d'avril anno 64 aprez Pasques les apparaulx... ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 3.537/125.759. Zie bijlage 3.

(11) « S'ens(uivent) les vasseaulx et neifz gisant de present ou havre de l'Escluze... ». Ibidem, B 3.537/125.755. Zie bijlage 1.

- twee Normandische baardsen, respectievelijk van 50 en 100 vaten,
- een klein karveel van 25 vaten,
- vier kleine « balengiers » van 30 tot 36 vaten,
- twaalf Hamburgse vaartuigen als koggen, boeiers, kraaiers en evers, allemaal zware schepen, liggend op winterzate in de « waze »,
- zesendertig tot veertig haringbuizen, alleen geschikt voor de zeevisserij en eveneens liggend op winterzate in de « waze ».

Dat deze lijst van schepen van het einde van 1463 of — wat meer waarschijnlijk is — van het begin van 1464 moet dateren en dus moet slaan, niet op het jaar 1457, maar wel op hetgeen Chastellain ons vertelt, blijkt uit de vergelijking met de tweede inventaris, die, zoals gezegd, acht vaartuigen, waaronder zeven karvelen, opsomt. Drie van deze karvelen vinden we inderdaad in de eerste lijst onder de Bretoense schepen vermeld ⁽¹²⁾. Hun schippers of eigenaars waren respectievelijk Leurens of Laurens Olivier, Prigaut of Brigot Monstre en Yvon Cousquet, wiens familienaam ook onder de vorm Gosquet geschreven staat ⁽¹³⁾.

In het begin van het jaar 1464 lagen er dus — althans op een bepaalde dag — in de haven van Sluis zestig zeeschepen voor anker, namelijk een hulk, drie galeien, vijf « balengiers », vijf baardsen en zesenvertig karvelen, waaronder niet minder dan eenenvertig Bretoense. Tot de kleinste vaartuigen behoorden de vijf « balengiers » met een tonnemaat van 20 tot 36 vaten en vijftien karvelen van 25 tot 45 vaten. Negenentwintig karvelen en twee baardsen bezaten een draagvermogen van 50 tot 100 vaten. De grootste tonnemaat hadden de drie Schotse karvelen van 150 of 350 of zelfs 500 vaten, de hulk van 150 vaten en twee karvelen van 130 of 140 vaten. Altezamen maakte dat — buiten de drie galeien, waarvan we de tonnemaat niet kennen — zevenenvijftig zeeschepen met een totale tonnemaat van zowat 4.010 vaten, namelijk twintig van minder dan 50 vaten of samen 700 vaten, eenendertig van 50 tot 100 vaten of samen 1.890

---

(12) « Item, une carveele dont est maistre Leurens Olivier, port(e) 50 tonneaulx ». « Item, une carveele dont est maistre Prigaut, porte 40 tonneaulx.. ». « Item, une carveele dont est maistre Yvon Cousquet, porte 50 tonneaulx... ». Zie noot 11.

(13) « En la carvelle qui souloit estre a Laurens Olivier... ». « En la carvelle qui fu a Brigot Monstre... ». « En la carvelle qui fu a Yvon Gosquet... ». Zie noot 11.

vaten en zes van meer dan 100 vaten of samen 1.420 vaten⁽¹⁴⁾. Bovendien lagen er nog te Sluis op winterzate twaalf zware hanzeatistische vaartuigen, behorend tot verschillende scheepstypes, benevens meer dan zesendertig Vlaamse en misschien ook wel Zeeuwse haringbuizen, wat het totaal aantal zeeschepen in de haven op zowat honderd en tien brengt⁽¹⁵⁾.

Indien de eerste inventaris interessant is voor de opsomming van de verschillende toenmalige oude en nieuwe scheepstypes met de vermelding van de tonnemaat van de voor anker liggende vaartuigen, dan is de tweede inventaris niet zonder belang voor de kennis van het scheepstuig van het karveel. Voor wat dit laatste scheepstype aangaat, vullen beide lijsten dus elkaar aan. Van drie onder de zeven geïnventariseerde karvelen kennen we bovendien, dank zij de eerste lijst, de tonnemaat. Twee hadden een draagvermogen van 50 vaten en een had een tonnemaat van 40 vaten⁽¹⁶⁾.

De tweede inventaris somt voor elk van de zeven karvelen volgend scheepstuig op :

- ankers (« ancras ») : 2 à 3,
- kabels (« cabels ») : 2 à 3,
- riemen voor het karveel (« rimes pour la carvelle ») : 4 à 8,
- riemen voor de boot (« rimes pour le batel ») : 3 à 4,
- de boot (« boot », « batel »),
- de tuigage voor de masten zonder de zeilen (« tout ce qui appartient au mast sans l'engin », « les attelaiges du mast sans l'engin », « l'attail du mast »),
- scheepsvlaggen (« pavays ») : 12 of minder,
- het groot zeil (« grant voile »),

---

(14) De tonnemaat van de schepen in de 15de eeuw was heel waarschijnlijk gesteund op de wijnvaten van Bordeaux, dit voor wat de vaartuigen betref, die aan de westvaart of vaart op Biskaje deelnamen. M.-R. THIELEMANS, *Bourgogne et Angleterre, relations politiques et économiques entre les Pays-Bas bourguignons et l'Angleterre (1435-1467)* (Uitgave : UNIVERSITE LIBRE DE BRUXELLES, TRAVAUX DE LA FACULTE DE PHILOSOPHIE ET LETTRES, dl XXX), Brussel, 1966, blz. 310.

(15) Zie bijlage 1.

(16) Zie noot 12. — Naast deze drie karvelen, zijn er misschien nog twee, die in beide lijsten vermeld worden, maar waarover we geen zekerheid hebben. « Jan Las » meester of stuurman van een Bretoens karveel van 60 vaten, is misschien te identificeren met « Jehan le Hars » uit de tweede inventaris, zoals « Jan Perieu » wellicht te vereenzelvigen is met « Jehan Lesprau », in verband met een ander Bretoens karveel, ditmaal van 40 vaten. Zie noten 10 en 11 en bijlagen 1 en 3.

- de bezaan of het Latijns zeil (« misane latine »),
- de fok (« focke ») of 2 fokzeilen,
- bonetten (« bonnettes »): 3 à 4,
- boelijns (« bollines »): 2,
- schoten (« schoten »): 2,
- smijtende lijnen (« smiters »): 2,
- trossen (« trosses »): 2,
- het « engin ».

Dezelfde inventaris duidt ook nog het scheepstuig aan behorend tot het groot schip uit Zeeland, waardoor we dit vaartuig met het Bretoens karveel kunnen vergelijken. Het eerste blijkt een tweemaster te zijn geweest, het tweede was een driemaster. Opvallend is de op het Nederlands afgestemde terminologie voor de scheepstermen ⁽¹⁷⁾ in de in het Frans opgestelde inventaris. Voor het groot schip uit Zeeland komen daar nog termen bij als « cabeltauwe », « maltauwe », « ghietter » en « baerdhape », evenals « de rae » en « t upstaende gewant zonder t engin » ⁽¹⁸⁾. Uit laatstgenoemde term en zijn Frans ekwivalent « les attelaiges du mast » blijkt dat de inventaris eigenlijk de masten zelf niet opsomt, noch voor de zeven karvelen, noch voor het groot schip uit Zeeland. Hij doet dit wel voor de zeilen en het overige scheepstuig, omdat die geborgen geworden waren, hetzij in de loods (« loge ») van Wid de Visch of een andere loods, hetzij in het betrokken vaartuig zelf.

De aanwezigheid van eenenveertig, meestal kleine, Bretoense karvelen in de haven van Sluis in het begin van 1464 wijst ongetwijfeld op het belang dat de westvaart toen nog steeds voor de economie van het graafschap Vlaanderen had ⁽¹⁹⁾. Ten slotte is daar ook nog de vermelding van 36 à 40 haringbuizen op winterzate, met

(17) Veel van deze scheepstermen bleven in zwang tot aan de verdwijning van het zeilschip, o.a. bij de Vlaamse vissers. Een lijst van deze termen met hun verklaring vinden we in FR. BLY, *Onze zeilvischsloepen, Beschrijving der Zeilvischsloepen in gebruik te Oostende, te Blankenberge en in de Panne* (KON. VLA. AC. VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE, 2de uitgave, Gent, 1910), blz. 181-266.

(18) « Gheter »: schop waarmede de zeilen worden nat gegoeid. ID., blz. 202. « Baerdhape »: waarschijnlijk een wapen en niet een zeil (aap). Zie bijlage 4.

(19) De geschiedenis van de westvaart werd gedeeltelijk behandeld in het werk van JAN CRAEYBECKX, *Un grand commerce d'importation: Les vins de France aux anciens Pays-Bas (XIIIe-XVIe siècles)*, Parijs, 1958, blz. 114-123. Zie ook blz. 137-138: bespreking van de inventaris van 1464 in verband met de Bretoense vrachtvaart. Ook daar is de datum 1457 te verbeteren.

de aanduiding, dat zij alleen voor visvangst geschikt waren. Dit is dan ook een van de oudste omschrijvingen van dit vissersvaartuig.

De beide inventarissen zijn dus belangrijk voor de geschiedenis van het schip in de 15de eeuw ⁽²⁰⁾. Daarom laten we dan ook hun inhoud hieronder in bijlage volgen, samen met een woordenlijst van de hand van de heer J. Van Beylen, waarvoor hier onze oprechte dank.

BIJLAGE 1

Omstreeks 1 januari 1464.

Lijst met de opsomming van de vaartuigen zich bevindend in de haven van Sluis. Waarschijnlijk opgesteld met het oog op de mobilisatie van schepen bestemd voor de kruistocht van Antoon van Bourgondië, de Grote Bastaard, zoon van Filips de Goede, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen.

Rijsel, Archives départementales du Nord, B 3.537/125.755. Dubbel blad papier. Niet gedateerd. Vroeger verkeerdelijk ondergebracht onder het jaar 1457. Gecollatineerd door de diensten van het departementaal archief te Rijsel.

S ens(uivent) les vasseaulx et neifz gisans de present ou havre de l Escluze. Premiers, trois galees de Venize.

Item, une hulcque de Portugal du port de cent et cinquante tonneaulx.

Item, une aultre petite neif carveele du port de quarante tonneaulx.

Item, une baerge d Escose qui est a monseigneur l évesque de Saint Andrieu, illecq du port de cinq cens tonneaulx, ung tres bon vasseel.

Item, une autre baerge d Escose du port de 300 cinquante tonneaulx, dont est maistre Robert Borton.

Item, une carveele qui est a monseigneur l évesque d Aberdaen en Escose, du port de cent et quarante tonneaulx, dont est maistre Robert Gray.

Item, une baerge d Escose du port de cent et cinquante tonneaulx, dont est maistre Berthelmieu Breton.

Item, une petite carveele d Escose, dont est maistre Andries Tinneghem, du port de 28 tonneaulx.

Item, ung petit balenier d Escose du port de 20 tonneaulx.

Item, une carveele d Espagne, dont est maistre Ochna de Bilbao, porte cinquante tonneaulx.

S ens(uivent) les carveeles de Bretagne gisant oudit havre.

Item, une carveele de Bretagne dont est maistre Jan Las, porte 60 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Olivier Kuver, porte 45 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Guillaume le Puch, porte 60 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Jan Mal, porte 80 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Robert Morisse, porte cinquante tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Yvon Caduriau, porte cent tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Jan Taket, porte cinquante tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Offroy le Broyer, port (sic) cent et 50 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Yvon le Capitaine, porte 60 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Jan Cler, porte 90 tonneaulx.

Item, une carveele dont est maistre Jan le Goyzech, porte 60 tonneaulx.

---

(20) Zie daarover : H.A.H. BOELEMANS-KRANENBURG, *Zeescheepvaart in Zuid-Holland (1400-1550)* ZUIDHOLLANDSE STUDIËN, dl. XI (1965), blz. 200-262.

Item, une carveele dont est maistre Aleyn le Goyzech, porte 60 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Veron, porte cinquante tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Lienynet, porte cinquante tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Leurens Olivier, port(e) 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Raoul Courgan, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Guyon le Ravillour, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon Cousquet, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Guillaume Billebaut, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Aleyn Martin, porte 80 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Bras, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Met, porte 60 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Olivier le Gael, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Herri Penewaen, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Prigaut, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Alken, porte 28 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon Denys, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Colin Amichaut, porte 70 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon Lougaen, porte 36 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Leurens Mahieur, porte 80 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Dolan, porte 80 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Guillaume le Rous, porte 80 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Renan, porte 80 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jaque Mangleur, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Ervé Olivier, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon Martyse, porte 36 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jan Perieu, porte 40 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon Erdyc, porte 30 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Guillaume le Roy, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Jacques Lamoulne, porte 50 tonneaulx.
Item, une carveele dont est maistre Yvon le Gat, porte 40 tonneaulx.

Vasseaulx de Normandie gisans oudit havre :

Item, une baerge dont est maistre Jean Caudelier, porte cent tonneaulx.
Item, une baerge dont est maistre Colin de Marigny, porte 50 tonneaulx.
Item, une petite carveele dont est maistre Jean Bonfilz, porte 25 tonneaulx.
Item, encore quatre petits baleiniers qui portent environ de 30 à 36 tonneaulx ou environ.

Item, gisent sur la waze oudit port 12 vasseaulx de Amburg en Alemagne vagues, sans maistres et sans maronniers, comme coghes, boeyers, craeyes et cevers, qui sont pesans vasseaulx et mais a la voile.

Item, gisent illecq sur la waze environ 36 ou 40 buusses qui sont vasseaulx pour peschier harrens et poissons et ne servent a aultre chose.

BIJLAGE 2

April 1464 (n.s.)

Rekening met de opgave van de onkosten gedaan voor de bewaking van de karvelen, die aan de zorg van Simon de Lalaing toevertrouwd waren, evenals voor de zorg over de hertogelijke galei te Nieuwpoort, toevertrouwd aan Johannes Christien.

Rijsel, Archives départementales du Nord, B 3.537/125.760.

Il est deu a messire Simon de Lalaing pour les despens de trente huit compaignons qui ont eu la garde de dixneuf carvelles appartenans a monseigneur le duc gisans ou havre de l Escluse depuis le 16e jour du mois de fevrier anno 63 jusques au 10e jour de mars ensuivant oudit an lesdits jours includz ou sont 24 jours entiers au prix de six gros monnoie de Flandres pour chacun desdits 38 compaignons par jour valent

22 lb. 16 s. gros

Item, pour semblable de deux maistres de nefz qui ont visette lesdits navires par lesdits 24 jours au pris de 8 gros pour chacun d eulz par jour valent 32 s.

A lui pour semblable de dixhuit personnes qui depuis le 11e jour dudit mois de mars ont eu la garde de neuf desdits carvelles pour ce que les autres dix ont este depuis ledit jour a la charge de monseigneur le bastart de Bourgogne ou ilz ont este jusques au 12e jour d avril anno 64 aprez pasques ou sont 33 jours audit pris de six gros pour chacun d eulz par jour valent 14 lb. 17 s.

Item, pour lesdits deux maistres des nefz pour lesdits 33 jours audit pris de 8 gros pour chacun d eulz par jour valent 2 lb. 4 s.

Somme 41 lb. 9 s. gros.

(Il est deu a Johannes Christien pour reste des parties par lui payees pour le fait de la galee estant a Neufport. Rabatu ce qu il a receu en 94 lb. 9 s. 6 d. de 40 gros) (doorlijnd, evenals de uitgave :) (15 lb. 14 s. 11 d. gros).

(In de marge :) Lesdits 15 lb. 14 s. 11 d. ont este payees a Johannes par les mains de Jehan Roland.

Pour tout qui est deu jusques audit 12e jour d avril includz (uitgave doorlijnd) : (75 lb. 3 s. 11 d. gros).

BIJLAGE 3

Sluis, 16 april 1464

Inventaris van het scheepstuig, zeiltuig en touwwerk van zeven karvelen en een « nef », die in de haven van Sluis ter beschikking van de hertog lagen en op hun verdere bestemming wachtten.

Rijsel, Archives départementales du Nord, B 3.537/125.759. Twee folio's met vier bladzijden tekst. — De nummering (1) tot (8) staat niet in de tekst
f° 1ro

Ce sont les navires qui demeurent au havre de 1 Ecluse a la charge de monseigneur le duc, esquelz a este trouve le 16e jour d avril a° 64 aprez Pasques les apparaux qui s ensuivent.

(1) Premier. En la carvelle qui souloit estre a Leurens Olivier :

2 ancras

2 cabels

4 rimes

1 bateau

tout ce qui appartient au mast sans l'engin

12 pavays

1 grant voile

1 misane latine

1 focke

3 bonette

} marquiz d un G en la loge de Wid
de Visch

Et es mains des sergens 1 focke, 1 misane pour le neif.

(In de marge :) En 1 inventoire de 1 achat avoit plus 3 rimes pour le batel, 4 rimes pour la carvelle, 12 pavays, l'engin.

(2) En la carvelle qui souloit estre a Jehan Lesprau :

2 ancras

2 cables

4 rimes

tout ce qui appartient au mast sans l'engin

6 rimes pour le batel

7 pavays

2 bollines

la hune comme tel qu il est

1 grant voile
 3 focke dont l un est une bonnette } signe d un A estant en la meisme
 1 misane latine } loge
 3 bonnette

(In de marge :) Perdu 1 cable, le batel est rompu, 3 rimes pour ledit bateau,
 5 pavays.

(f° 1 v°)

(3) En la carvelle qui souloit estre a Jehan le Hars :

3 cables
 3 ancras
 1 vielz cabel
 les attelaiges du mast sans l'engin
 2 bollines
 3 schoten
 3 smites
 2 trosses
 7 riemes
 12 pavays

1 grant voile
 4 bonnettes } marquis d un F estant en la meisme
 2 focke } loge
 1 misane latine

(In de marge :) Fault le batel 4 rimes, 6 pavays, l'engin

(4) En la carvelle qui souloit estre a Yvon Bourdelau.

3 ancras
 3 cabels
 1 vielz cabel
 1 attail du chief du mast sans l'engin
 2 schoten
 2 smiter
 2 trosse
 1 boline
 1 bateau
 7 rimes
 7 pavays
 1 voile
 3 bonnettes
 1 focke
 1 misane latine

} marquis d un C en ladite loge

(In de marge :) fault 7 parvays, l'engin.

f° 2°

(5) En la carvelle qui fu a Jehan le Roux :

3 ancras
 3 cabels
 1 attail du mast
 2 trosse
 1 schoot
 2 smiter
 2 bollines
 1 boot
 12 rimes
 1 grant voile
 3 bonnette
 1 misane latine

} signe d un Q en la loge vers oost.

(6) En la carvelle qui fu a Brigot Monstre :

2 ancras
2 cabels
1 piece d un cabel
2 smiter
1 schoot
1 drap riep (of « ricx »)
2 bollines
1 attail du mast
1 bateau
7 rimes
1 grant voile
1 misane latine
2 focke
5 bonnette
1 bonnette d un foc

} signe d un D en ladite loge de Wit
vers west

(In de marge :) fault la piece d un cabel, 2 rimes, l'engin.

f° 2°

(7) En la carvelle qui fu a Yvon Gosquet :

3 ancras
3 cabels
1 attail du mast
2 schoten
2 smiter
2 bollines
1 bateau
3 rimes
6 pavays
1 voile
2 bonnets
1 misane latine
1 focke

} tout bon en la loge de Wid de Visch
signe d un M de rouge terre

(In de marge :) fault l'engin, 1 rime pour la carvelle.

(8) De la neif qui est venu de Zellande :

1 grant voile
3 bonnette
1 focke
2 ancras
1 petit ancre
3 cabels
2 cabel tauwe
1 vielz cable
t up staende ghewant zonder t engin
du grant devant et derriere
de rae
2 smiter
2 bollines
3 maltauwen
1 ghieter
2 canons de peu de velleur
10 cambres de canons que riens ne valent
6 baerd hape
6 glave
1 focke mast
18 schilden
1 batel

} tout marquis Jhesus en la meisme
loge de Wid de Visch

BIJLAGE 4

door J. VAN BEYLEN

WOORDENLIJST MET VERKLARING BIJ BIJLAGE 3

- attellaiges (attail)* : want of stagen van de mast.
- baerdhape* : hiermede wordt zeker niet de aap (driehoekig zeil) bedoeld. Driehoekige stagzeilen waren in de 15de eeuw nauwelijks in gebruik, en zeker niet op grotere schepen. Het aantal (zes) wijst er op dat dit geen zeilen kunnen geweest zijn. Op het einde van de eeuw treft men stagzeilen op kleinere schepen aan als fokkezeil. De aap kwam eerst in de 17de eeuw in gebruik ($\pm$ 1636). « Baerdhape » zou een wapen kunnen zijn, waarvan men 6 stuks aan boord had, naast 6 glaviën (zwaarden) en 18 schilden.
- bollines* : boelijns (meervoud) (en niet : boeglijnen), lijnen die aan het staande lijk van een vierkant zeil zitten om dit zo scherp mogelijk in de wind te zetten en daardoor het « killen » (trillen) tegen te gaan.
- bonnettes* : stroken zeil, die aan de onderkant van een zeil genaaid worden om het zeiloppervlak te vergroten. In het Nederlands : « bonnet ».
- cabeltauwe* : ankertouw.
- focke* : met focke wordt hier niet een driehoekig stagzeil bedoeld, maar het vierkante razeil van de fokkemast — de voorste mast.
- ghierter* : « ghieter » kan een soort lange houten schop zijn, die wordt gebruikt om de zeilen nat te gieten, zodat ze beter de wind houden. Dergelijke gieters waren ook in gebruik aan boord van vissersschepen en binnenvaarders tot in het begin van de 20ste eeuw.
- maltauwe* : ?
- misane latine* : bezaanzeil, driehoekig latijnzeil van de bezaansmast, de achterste mast.
- schoot* : touw om de schoothoorn van een zeil in bedwang te houden.
- smiter* : smijtende lijnen, vermoedelijk smijten, meestal hals genoemd : het touw, waarmede de hals van het zeil naar de loefzijden gehaald en in bedwang gehouden wordt.
-